

Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка
Факультет іноземної та слов'янської філології
Кафедра української мови і літератури

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Юрій ЛЯННОЙ

23 » квітня 2025 р.

ПРОГРАМА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
«МІЖМИСТЕЦЬКІ Й МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ
ЛІТЕРАТУРИ В НУШ»

для вчителів української мови і літератури

за спеціальністю

А4 Середня освіта (Українська мова і література)

Розробник:

Горболіс Л. М., доктор філологічних наук, професор кафедри української мови і літератури

Програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри української мови і літератури

Протокол № 11 від «21» квітня 2025 р.

Завідувач кафедри

Герман В. В., к. філол. н., доцент

I. Вступна частина

В умовах ефективної реалізації освітньої реформи «Нова українська школа», державних стандартів відповідного рівня освіти вчителів української літератури загальної середньої освіти має усвідомлювати перспективність вивчення міжмистецького та міждисциплінарного контентів у процесі підготовки здобувачів середньої освіти. Тому запропонований учителям української мови і літератури курс **«Міжмистецькі й міждисциплінарні аспекти вивчення літератури в НУШ»** є актуальним.

Програма підвищення кваліфікації вчителів української мови і літератури (інтегрованих курсів) базової і повної загальної середньої освіти *«Міжмистецькі й міждисциплінарні аспекти вивчення літератури в НУШ»* розроблена на основі Типової програми підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 12.10.2022 № 904 та враховує основні положення законів України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту»; розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року; постанов Кабінету Міністрів України: «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти» (від 30.09.2020 № 898), «Про затвердження Положення про сертифікацію педагогічних працівників» (від 27.12.2018 р. № 1190), «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (від 21.09.2019 р. № 800), «Про затвердження Порядку підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (від 14.11.2023 р. № 1196), з урахуванням професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (від 29 серпня 2024 р. № 1225).

Цільова група: учителів української мови і літератури закладів освіти, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти.

Форма підвищення кваліфікації: очна/очно-дистанційна, дистанційна.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика програми	
Кількість годин – 30 Кількість кредитів – 1	Аудиторна робота	
	12 год.	
	Самостійна робота	
	18 год.	
	Форма звітності: методична розробка, презентація.	

Мета програми: удосконалення професійної майстерності вчителів на основі оновлення змісту, форм і методів навчання, застосування міжмистецьких та міждисциплінарних підходів до вивчення української літератури в НУШ.

Предмет – методичний інструментарій (прийоми, підходи, методи тощо), ефективний для застосування в НУШ у процесі оптимізації міжмистецьких та міждисциплінарного контентів на уроках української літератури у НУШ.

Завдання: *формувати* у слухачів уміння застосовувати ефективні форми роботи на уроці української літератури із залученням міжмистецького та міждисциплінарного контентів; *поглибити* теоретичні знання про аналіз та інтерпретацію літературних творів, особливості розвитку української літератури, специфіку поєднання в літературному творі різних видів мистецтв; *сприяти* формуванню у слухачів уявлення про художній твір як засіб формування читацької компетентності феномен культурно-історичного й естетичного пізнання дійсності; *обґрунтувати* доцільність застосування багатовекторної методології аналізу літературного твору; *формувати* у здобувачів духовно-ціннісні орієнтири, читацьку компетентність, естетичний смак засобами художнього слова.

Особливості організації освітнього процесу за програмою. У процесі опанування курсу застосовуватиметься корпус *методів*: проблемно-пошукові, дослідницькі, проєктні, інтерактивні (вебінари, літературознавчий хаб, рефлексивні зустрічі, методичний консиліум, методичний семінар), самонавчання, практичні методи навчання (практичні та дослідні роботи); *методики і технології* теоретико-інформаційні (усний виклад, лекція, бесіда, розповідь, консультація, пояснення, обговорення, дискусія), пошуково-творчі (творчий діалог, інтерпретація текстів), самостійна робота (виконання завдань), контрольно-оцінювальні. *Засобами діагностики та формами контролю є*: тестування, проєкти, виконання творчих завдань, індивідуальна доповідь, участь у дискусіях, самостійна робота.

Вважається, що програма курсу *успішно засвоєна*, якщо

- слухач відвідував аудиторні заняття, виконав самостійну роботу, успішно склав (виконав) звітність;
- слухач *уміє* обирати методичний інструментарій для аналізу / інтерпретації літературних творів із міжмистецькою та міждисциплінарною складовою; характеризувати літературний твір як складову багаторівневої системи формування художньо-читацької компетентності учнів різних вікових груп; осмислювати твір мистецтва як засіб читацького й особистісного розвитку учня, потрактовувати художню цінність літературного тексту в контексті українського і світового літературного процесу, культурно-мистецького мистецького простору;
- слухач *знає* основні методичні прийоми і підходи відповідно до завдань шкільної літературної освіти; особливості розвитку українського та світового літературного культурно-мистецького процесу, художню специфіку різних видів мистецтв; із метою продуктивної організації навчання та виховання здобувачів освіти у процесі вивчення української літератури в НУШ. Дотримується академічної доброчесності.

Курс *не зараховується*, якщо слухач не відвідував аудиторні заняття, не виконав самостійну роботу, не склав (не виконав) підсумкову звітність.

Очікувані результати підвищення кваліфікації

Зміст курсу забезпечує: систематизацію знань і умінь про методичний інструментарій та його ефективність у процесі застосування міжмистецького та міждисциплінарного підходів до вивчення української літератури в НУШ; формування теоретико-літературознавчих знань про особливості художнього представлення різних видів мистецтва в літературному тексті, характерні ознаки міжмистецького та міждисциплінарного контентів у творах українських і письменників; використання набутих знань при веденні дискусій науково-методичного спрямування.

Результати підвищення кваліфікації передбачають формування компетентностей

(відповідно до професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (від 29 серпня 2024 р. № 1225))

Предметно-методична компетентність. Здатність здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти. Здатність добирати і використовувати сучасні й ефективні методики і технології навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти

Психологічна компетентність Здатність визначати і враховувати в освітньому процесі вікові й індивідуальні особливості здобувачів освіти, їхній емоційний стан.

Компетентність педагогічного партнерства. Здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії із здобувачами освіти в освітньому процесі.

Знання	○ Види інтеграції в навчанні, підходи до інтегрованого навчання здобувачів освіти ○ Форми, методи й засоби навчання, виховання і розвитку здобувачів освіти різних вікових груп засобами освітньої галузі (навчального предмета / інтегрованого курсу). ○ Технології навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти засобами освітньої галузі (навчального предмета / інтегрованого курсу). ○ Зміст і особливості технологій і методик особистісно зорієнтованого, компетентнісного й інтегрованого навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти. ○ Способи організації дослідницької діяльності здобувачів в освітньому процесі. ○ Індивідуальні особливості здобувачів освіти, вплив їхніх особливостей на засвоєння навчального матеріалу й успішну соціалізацію, ознаки погіршення психоемоційного стану. ○ Переваги й основні етапи формування суб'єкт-суб'єктних відносин між вчителем і здобувачем освіти. ○ Основні ролі вчителя в педагогічній діяльності
Уміння	○ Застосовувати міжпредметні зв'язки й інтеграцію змісту різних освітніх галузей, навчальних предметів (інтегрованих курсів). ○ Формувати в здобувачів освіти розуміння природних зв'язків різних процесів, уміння вирішувати практичні завдання, що вимагають синтезу знань з різних освітніх галузей; розвивати в здобувачів освіти системне мислення. ○ Добирати доцільні форми, методи й засоби навчання ○ Застосовувати інноваційні технології навчання освітньої галузі (навчальних предметів / інтегрованих курсів). Упроваджувати технології та методики особистісно зорієнтованого, компетентнісного й інтегрованого навчання, виховання і розвиток здобувачів освіти. ○ Організовувати навчання предметів через дослідницьку діяльність. ○ Добирати доцільні форми, методи, прийоми й

	засоби для здійснення дослідницької діяльності здобувачами і способи представлення ними досягнутих результатів. ○ Планувати і здійснювати освітній процес з урахуванням вікових и індивідуальних особливостей здобувачів освіти. ○ Укладати індивідуальну програму розвитку та/або індивідуальний навчальний план здобувача освіти (за потреби) у складі команда супроводу або самотійно. ○ Застосовувати механізми реалізації суб'єкт-суб'єктних відносин між вчителем і здобувачем освіти. ○ Застосовувати навички координації та стимулювання навчально- пізнавальної діяльності здобувачів освіти, підтримувати їхнє прагнення до саморозвитку, розкривати їхні здібності і пізнавальні можливості.
Комунікація	○ Використовувати термінологічний апарат і поняттєву базу різних освітніх галузей для реалізації інтегрованого навчання. ○ Використовувати навички усного й писемного мовлення для формування в здобувачів освіти розуміння природних між процесами і явищами, розвивати відповідні вміння. ○ Використовувати навички педагогічної риторики для реалізації різних видів навчальної діяльності. ○ Використовувати технології навчання, спрямовані на розвиток комунікативних навичок здобувачів освіти. ○ Розвивати здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами під час вивчення навчального предмета (інтегрованого курсу). ○ Спілкуватися з учасниками освітнього процесу та іншими особами (за потреби) про індивідуальні особливості здобувачів освіти, їхній вплив на засвоєння навчального матеріалу й успішну соціалізацію, важливість врахування психоемоційного стану. ○ Комунікувати зі здобувачами на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Автономія і відповідальність	○ Застосовувати інтегроване навчання для досягнення обов'язкових результатів навчання. ○ Обирати ефективні форми, методи й засоби навчання залежно від навчальних цілей. ○ Розробляти вправи й завдання для навчального предмета (інтегрованого курсу), взаємодіючи з іншими учасниками освітнього процесу. ○ Розробляти освітні матеріали з урахуванням інтересів і здібностей здобувачів освіти. ○ Відстежувати зміни щодо вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти, їхнього психоемоційного стану й здійснювати необхідні адаптації / модифікації в освітньому процесі. ○ Створювати можливості для рефлексії, самоконтролю й самореалізації здобувачів освіти в освітньому процесі, особистісному творенні власних цілей.
-------------------------------------	--

II. Програма стажування

РОЗДІЛ 1. Міжмистецькі та міждисциплінарні параметри вивчення української літератури в НУШ

Тема 1. Питання міжмистецького і міждисциплінарного аспектів вивчення літератури у шкільних програмах із літератури: теоретичні й методичні проблеми. Мистецький контент (живопис, музика, хореографія, архітектура, сценічне мистецтво, кіно) на уроках літератури й вікові особливості учнів (середні / старші класи). Міжмистецька взаємодія на уроках української літератури: ефективність, моделі реалізації, алгоритм взаємодії вчителя і учнів, рекомендації щодо застосування у НУШ.

Тема 2. Вивчення української літератури в профільній школі: міжмистецький вектор. Методичні аспекти вивчення новітньої української літератури в НУШ. Літературознавчий і методичний аспекти вивчення

світового й українського культурно-мистецького контексту, літературного процесу, основних тенденцій розвитку української літератури (1990-ті рр. XX ст. – початок XXI ст.), тематико-проблемний діапазон творів письменників, жанрову специфіку творів, дифузії жанрів. Особливості вивчення літератури про російсько-українську війну з урахуванням віку дітей, стильової, проблематики творів. Вектори формування читацької компетентності школярів. Міжмистецький підхід до вивчення стильової специфіки творів українського літературного постмодернізму, метамодернізму. Новітня українська література для позакласного читання. Міжмистецькі аспекти на роках позакласного читання.

Розділ 2. Аналіз та інтерпретація літературного твору в школі: міжмистецька та міждисциплінарна взаємодія

Тема 3. Шляхи аналізу художнього твору на уроці літератури в НУШ: міжмистецький і міждисциплінарний підходи. Учителю і учням як читачі й інтерпретатори літературного тексту з міжмистецьким контентом: напрямки взаємодії. Література про російсько-українську війну: виховний потенціал, особливості аналізу в школі, художня специфіка, патріотична зорієнтованість, міждисциплінарний та інтермедіальний підходи. Учням про національну самобутність героїв: доступно і цікаво. Відеочитання поезій як ефективний засіб роботи з текстом на уроці.

Тема 4. Міжмистецький вектор вивчення творів українських письменників у НУШ. Практичні поради вчителю для організації самоосвіти з інтерпретації літературного твору та організації наукової діяльності учнів. Розвиток критичного мислення учнів на уроках української літератури. Літературно-побутовий колаж, інтермедіальний портрет письменника на уроках вивчення життя і творчості письменника. «Кубування» як вид навчальної діяльності учнів.

Тема 5. Міждисциплінарний підхід до вивчення літератури у старшій школі. Аналіз та інтерпретація літературних текстів у школі із застосуванням міждисциплінарного контенту (народознавства, психології,

культурології, філософії, історії, екології, антропології, геронтології тощо).
 Компаративістика на уроках української літератури. Міжпредметні зв'язки на уроках української літератури: сутність і ефективність. Медіаграмотність, проєктні технології на уроках української літератури. Самоосвіта вчителя – умова різногранного підходу до інтерпретації літературного тексту.

Структура та обсяг навчальної дисципліни

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Аудиторна робота	Самостійна робота
РОЗДІЛ 1. Міжмистецькі та міждисциплінарні параметри вивчення української літератури в НУШ			
1	Тема 1. Питання міжмистецького і міждисциплінарного аспектів вивчення літератури у шкільних програмах із літератури: теоретичні й методичні проблеми.	2	4
2	Тема 2. Вивчення української літератури в профільній школі: міжмистецький вектор.	4	4
Розділ 2. Аналіз та інтерпретація літературного твору в школі: міжмистецька та міждисциплінарна взаємодія			
3	Тема 3. Шляхи аналізу художнього твору на уроці літератури в НУШ: міжмистецький і міждисциплінарний підходи.	2	3
4	Тема 4. Міжмистецький вектор вивчення творів українських письменників у НУШ.	2	4
5	Тема 5. Міждисциплінарний підхід до вивчення літератури у старшій школі.	2	3
Разом		12	18

III. Рекомендовані джерела

1. Аністратенко А. Альтернативна історія як метажанр української і зарубіжної прози: компаративна генологія і поетика: монографія. Чернівці: БДМУ, 2020. 548 с.

2. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство. URL: <https://www.twirpx.com/file/1053047/>
3. Вишницька Ю. Аналіз та інтерпретація художнього тексту. Спецкурс зі світової літератури. Київ: Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2019. 240 с. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/20658/1/Y_Vyshnytska_KUBG_2012_GI.pdf
4. Вірченко Т., Жигун С., Козлов Р. Практикум з української літератури: види літературознавчого аналізу: навч. пос. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021. 181 с.
5. Генералюк Л. Претексти інтермедіальності: вербально-візуальний формат. Київ: Інтерсервіс, 2024. 556 с.
6. Горбань А. В. Теорія літератури: навчальний посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2020. 233 с.
7. Горболіс Л. Екокритика: методологічна інтеграція, взаємодія, інтерпретація: монографія. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2024. 209 с. <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/14655>
8. Горболіс Л. Звукова парадигма новели Василя Стефаника «Камінний хрест». *Прикарпатський вісник Наукового товариства ім. Шевченка. Слово*. 2022 № 16 (63). С. 179-186. DOI: 10.31471/2304-7402-2022-16(63)-179-186. <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/16438/1/document.pdf>
9. Горболіс Л. Земля Олександра Довженка: фільм, кіноповість, музичний супровід. *Музика*. 2022. № 1-4. С. 35-39.
10. Горболіс Л. Інтермедіальність української літератури: тенденції розвитку, етапи становлення, національна своєрідність. Trends in the development of philological education in the era of digitalization: European and national contexts : Scientific monograph. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2023. Р. 131-159. <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/320/8715/18216-1>
11. Горболіс Л. Міжмистецькі контакти українського тексту: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 312 с. <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/9984>
12. Горболіс Л. Теорія літератури і методологічний дискурс: навч. пос.: у 2 ч. Ч. 1. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. 249 с. URL: <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/11679>

13. Горболіс Л. Теорія літератури і методологічний дискурс: навч. пос.: у 2 ч. Ч. 2. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. 200 с. URL: <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/11680>
14. Гребенюк Т. Художня культура українського постмодернізму (на матеріалі сучасної прози): навчальний посібник. Запоріжжя, 2007. 136 с. http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/11939/1/grebenuk_hydgnya_kyltyra.pdf
15. Грицак Н. Теорія і методика жанрового аналізу малих епічних і ліро-епічних різнонаціональних художніх творів: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 400 с.
16. Довбенко О. Формування наскрізних умінь і компетентностей на уроках літератури як чинник ефективної підготовки до ЗНО. *Зарубіжна література в школах України*. 2022. № 1. С. 22-25.
17. Долгієр О. Рецептивний аналіз художнього тексту на уроці літератури. Читацькоцентрична парадигма. *Зарубіжна література в школах України*. 2022. № 2. С. 34-39.
18. Інтермедіум Кассандра: Інтермедіальні студії / за ред. С. Маценки; відповід. ред. О. Левицька. Львів : Апріорі, 2024. 388 с.
19. Кирилюк С. Інтермедіальні компоненти художнього простору в українській прозі fin de siecle). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pl_2012_85_22
20. Козлик І. Літературознавчий аналіз художнього тексту/твору в умовах сучасної міжнаукової та міжгалузевої взаємодії. Брно, 2020. 235 с.
21. Козлик І. Сучасна літературознавча епістемологія: навчальний посібник. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2023. 212 с.
22. Концепція Нової української школи. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednyaua-sch-2016/konsepciya.html>
23. Література на полі медій: зб. наукових праць / ред. Гундорова Т. І., Сиваченко Г. М. Київ: Інститут літератури ім. т. Шевченка НАНУ, 2018. 633 с.
24. Макаров А. Підсвідомість і мистецтво. Нариси з психології творчості. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Makarov_Anatolii/Piat_etiudiv_Pidsvidomist_i_mystetstvo_narysy_z_psykholohii_tvorchosti.pdf?
25. Методології сучасної літературної компаративістики: збірка наукових праць відділу компаративістики Інституту літератури ім.

Т. Г. Шевченка НАН України. URL: http://www.ilnan.gov.ua/media/k2/attachments/metodologii_17.02.2021.pdf

26. Пахаренко В. Секрети мистецтва слова. Київ: ВД «Освіта», 2023. 408 с.
27. Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>
28. Українська література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10–11 класи (рівень стандарту). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
29. Українська література. Модельні програми 5–6 та 7–9 класів НУШ. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83182/>
30. Українська література (профільний рівень). Програма для 10-11-х класів ЗНЗ. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58820/>
31. Фесенко В. І. Література і живопис: інтермедіальний дискурс. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2014. 398 с.
32. Шалагінов Б. Романтики і модерністи. Нариси з історії німецької літератури та естетики XIX – XX століть. Київ : КМА, 2020. 224 с.
33. Шуляр В. Ноомодель інтелігентного читача : практико-орієнтована монографія. Миколаїв : Центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО, 2024. 176 с.

Інформаційні ресурси:

1. Імпресіонізм. URL : <http://www.ukrlit.vn.ua/info/criticism/impressionism.html>
2. Складенко Г. Імпресіонізм в українському живописі. Особливості інтерпретації художнього досвіду. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mysu_2010_11_5
3. Кондратюк Л. М. Дискурс взаємодії мистецтв (літературний імпресіонізм). URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pssrtr_2010_25_20.
4. Дем'яненко Л. Імпресіонізм у музиці, живопису та літературі (Коцюбинський і Чюрльоніс). URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuufilol_2011_26_11
5. Чернігівський літературно-меморіальний музей Коцюбинського. URL : <http://kotsubinsky.org/>
6. Ольга Кобилянська. Документальний фільм студії ВІАТЕЛ із серіалу «Гра долі». URL : <https://www.youtube.com/watch>

7. Левченко О. О. Аудіодискурс малої прози Ольги Кобилянської. URL : http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nz/2011_94/statti/31.pdf
8. Музей О. Кобилянської. URL : <http://yablog.org.ua/2010/06/05/literurno-memorialnyj-muzej-olhy-kobylyanskoji/>
9. 10 цікавих фактів про Лесю Українку. URL : <http://vsviti.com.ua/ukraine/54014>; http://quester.tobm.org.ua/lesja_ukrainka/info-ls-ukr.html
10. Гіркий трунок поезії. О. Олесь. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=oAnaLBZTv4I>
11. Буктрейлер «Олександр Олесь – ніжний лірик і пристрасний борець». URL : <https://www.youtube.com/watch?v=0-Q-JoY4m4E>
12. Микола Вороний, Олександр Олесь. Онлайн-курс «Лайфхаки з української літератури». URL : <https://www.youtube.com/watch?v=mQ9640s9wUo>
13. М. Вороний. Таємниця євшан-зілля». URL : <http://webquest29school.blogspot.com/>
14. Символізм. URL : <http://ukr.sovfarfor.com/literatura/500-symbolizm-ukrainskij-literaturi.html>
15. Символізм у живописі. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=wSBvEbBm-gc>
16. Велич особистості. М. Вороний. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=5sl3ZND6gO4>
17. Володимир Винниченко. URL : <http://dovidka.biz.ua/volodimir-vinnichenko-tsikavi-fakti/>
18. Українська діаспора. URL : <http://diasporiana.org.ua/>
19. наукова періодика України. URL : <http://www.nbu.gov.ua/portal/> наукова періодика України.
20. Аудіокниги. URL : <http://allmediabooks.com/>